

BASMUL, CONȚINUT AL EDUCAȚIEI MORALE

Maria UNGUREANU

CZU: 82-343.09:37.034

umariamarrynna@gmail.com

Evoluția istorică a societății arată că direcțiile de dezvoltare a acesteia manifestate la un moment dat au influențat semnificativ nu doar învățarea, ci educația, impunându-i caracteristici noi, influențând toate componentele procesului, de la conținuturi, forme, instrumente, metode până la finalități. *Paradigma curriculumului* în educație a fost una dintre formele, dar și consecințele acestor fenomene din ultimele decenii ale secolului XX și primele din secolul XXI. O componentă importantă a acestei noi paradigme rămâne *educația axiologică*. Prioritizarea componentei valorice a educației este o necesitate dictată de principiul funcțional fundamental al societății, de nevoia folosirii nu doar inovative a cunoștințelor existente la un moment dat, ci cu efect în construcția morală a persoanei. Modificările survenite în câmpul muncii, la nivelul interrelaționării umane, precum și predominanța principiului calității vieții privită în ansamblul său, cer repunerea „pe ordinea de zi” a educației pentru valori.

În lucrare, pornind de la adevărul că *miturile* și *basmele* sunt producțiile populare care teaurizează cel mai bine – în formă și conținut – dimensiunea axiologică a existenței umane, vom analiza compatibilitatea acestora cu cerințele celei mai noi generații umane (generația Alpha), în contextul socio-cultural în care cresc membrii săi.

Evadarea omului din animalitatea naturală s-a produs în două etape: *hominizarea* și *umanizarea* [1, p.110]. Primul proces s-a bazat în special pe factori biologici și a fost favorizat de creșterea treptată a creierului, fenomen care a dus la apariția speciei *Homo cromagnensis* cu cca 100.000 de ani în urmă. Umanizarea, proces esențialmente noetic, a început cu neanderthalienii și s-a consolidat prin eforturile cromagnonilor, începând cu 7-10.000 de ani în urmă. Eforturile acestei specii au fost orientate către a descoperi, a cunoaște, a înțelege lumea în dimensiunea ei materială și metafizică, pentru a „o stăpâni”. Cele mai valoroase (prin aportul lor la umanizare) descoperiri ale umanității nu sunt, așa cum am fi tentați să credem, focul, heliocentrismul sau teoria cuantică, ci acele descoperiri referitoare la omul însuși: descoperirea *axei spațiale sus-jos* (verticalitatea a permis bipedului să cuprindă în orizontul său perceptiv *lumea uraniană* cu minunile ei celeste și *lumea chthoniană* cu presupusele fantasmă thanatice); *a morții*; *a vieții* (a elementelor sale esențiale: nașterea și reproducerea); *a conștiinței de sine* (doar omul este conștient de perisabilitatea ființei sale); *a sedentarității*, *a sacralizării vieții* și *a organizării sociale* (1, p.113). Aceste momente în evoluția ființei umane s-au datorat nevoii ei de cunoaștere, a cărei soluție a fost dintotdeauna *educația*.

Fenomenul educațional a evoluat odată cu omul, transformându-se continuu sub influența directă a mediului sociocultural, politic și economic existent la un moment dat. În a doua jumătate a secolului XX și în primele decenii ale sec. XXI, evoluția dimensiunii economice și a celei sociale a vieții omului a fost marcată de consecințele tehnologizării tuturor domeniilor de activitate. Accesul facil la informație a impulsionat cunoașterea și inovația, iar aceasta din urmă a contribuit la creșterea nivelului de trai și la îmbunătățirea calității vieții omului peste tot în lume. Mai mult decât atât, omul însuși și-a dezvoltat abilități și capacități care să-i permită relaționarea socială și eficiența profesională în contextul nou-creat. Spre exemplu, cea mai nouă generație umană, Generația Alpha [2] („nativii digitali” sau „I-Generation”), ce include copiii născuți începând cu anul 2010, se individualizează prin abilitatea de a utiliza device-uri de orice tip (timpul de familiarizare cu funcțiile acestora fiind foarte scurt), prin capacitatea de a proba de la o vârstă fragedă procese cognitive superioare, precum abstractizarea. Dar, în iureșul bulversant al acestei dezvoltări plene, omul a simțit mai mult ca oricând nevoia unor repere valorice după care să se ghideze. După o perioadă în care la nivel social au predominat valorile pragmatice (profit, eficiență, rentabilitate, pragmatism etc.), s-a putut constata o revenire la valorile umaniste. Această nevoie a fost proiectată ca cerință educațională și adresată școlii. Astfel că cea mai nouă paradigmă educațională, în care întreaga activitate didactică este centrată pe elev și noile lui, este cea a *curriculumului*.

Constituirea acestei paradigme ca model fundamental al postmodernității este un proces inițiat în momentul apariției cărții lui Ralph W. Tyler, *Basic Principles of Curriculum and Instruction*, Chicago, 1949. Noua paradigmă educațională a urmărit, pe lângă mai sus-amintita centrare a activității didactice pe elev și nevoile sale educaționale, „dezvoltarea așa-numitelor competențe transversale și formarea unor aptitudini bazate pe *valori*, care să permită o cât mai facilă inserție socială a viitorilor absolvenți” [1, p.423]. Așadar, sursele pe care le valorifică paradigma curriculumului pe lângă interesele elevului, sunt *moștenirea culturală a omenirii*, provocările vieții cotidiene, *valorile umane* generale prelucrate, reflectate și transmise pedagogic. Devine evident faptul că în cadrul acestei paradigme este prioritizată *educația morală*, al cărei conținut se concretizează în *idealul moral, valorile, normele și regulile morale*. În ansamblul lor, acestea constituie structura *sistemului moral* necesar tuturor mediilor societale. Deoarece „componentele moralei sociale au un caracter determinant față de conștiințele morale individuale ale oamenilor” [3, p.248], educației morale îi revine sarcina de a intermedia și a determina „interiorizarea componentelor moralei sociale în structura personalității morale a copilului.” [3, p.248]. Drept urmare, se cuvine (și chiar se impune) o atenție sporită în selectarea conținuturilor învățării, a acelor prin care se urmărește realizarea finalităților educației morale.

Studiile dedicate originii basmului, structurii și conținutului său moral și estetic, oferă premisele unor considerații favorabile cu privire la potențialul lui educativ. La rândul lor, miturile, al căror conținut reliefează lumea la „începuturile” ei (Eliade),

răspund nevoii omului de a cunoaște originile fenomenelor și formelor lumii în care trăiește. În monumentală sa lucrare recentă, *Tratat de pedagogie generală* (2014), Ion Negreț-Dobridor afirmă funcția paideutică a miturilor, argumentând: „Prin ei înșiși zeii și ceilalți eroi mitici sunt modele paradigmatiche demne de urmat. La fel și activitățile, întâmplările, fenomenele, deciziile, faptele mitice în genere. Sunt resurse de învățare sapiențială expuse la modul sublim”. Ca și miturile, basmele care, conform teoriei mitologice, își au originea în mit (Grimm) teaurizează sistemul de valori al unei civilizații umane. Ele reprezintă un conținut ideal pentru educația morală, atât din punct de vedere teoretic, cât și praxiologic. Exprimând înțelepciunea și năzuințele poporului, dinamica manifestărilor lui spirituale, lupta cu forțele naturii, relațiile dintre oameni, basmele îi ajută pe copii să înțeleagă complexitatea aspectelor vieții. Dincolo de acest tablou general al existenței, basmul este un ajutor pentru copil în dobândirea sentimentului de individualitate și autoapreciere, dublat de sentimentul responsabilității morale [4, p.12]. Concret, conflictul dintre cele două forțe care apar în basm, binele și răul, ilustrat prin polarizarea personajelor, susține copilul în forma-reprezentărilor despre *dreptate, cinste, curaj, vitejie, hotărâre, perseverență, hărnicie*. Ascultând sau citind basme, copiii devin conștienți de beneficiile morale ale unei conduite în spiritul *dreptății, al adevărului și al binelui* și învață să deteste nedreptatea, lăcomia, îngâmfarea, răutatea și minciuna. În plus, dacă e să valorificăm teoriile din domeniul psihologiei (Jung, de exemplu), „basmelor reprezintă expresia cea mai simplă și mai pură a proceselor psihice din inconștientul colectiv” [5, p.16]. Prin aceasta, basmul devine primul contact cu gândirea umană arhaică, depozitară a valorilor originale, și, ulterior, motorul căutărilor în trecut a ceea ce s-a păstrat nealterat de-a lungul timpului, din gândirea arhetipală.

Cercetarea în domeniul științelor educației trebuie să includă în sfera sa de interes această componentă importantă a educației – *conținuturile învățării* – prin care se realizează transferul valorilor morale către tineri. Dintre criteriile de selecție a conținuturilor școlare, cel *axiologic* ar trebui să devină cu adevărat decisiv, astfel încât fiecare experiență de învățare să ofere elevilor prilejul fericit al cunoașterii, conștientizării, asimilării și adoptării la nivel praxiologic a unui sistem valid de valori general-umane și național-identitare, singurul element al unei culturi în măsură să unească generațiile.

Referințe:

1. NEGREȚ-DOBRIOR, I. (coord); CRISTEA.S, *Tratat de pedagogie universală. Fundamenta paedagogiae. Fundamentele diacronice*. București: Editura Academiei Române, 2014. ISBN: 978-973-27-2475-0.
2. DIMOCK, M. *Defining generations: Where Millennials end and Generation Z begins*, 2019, [Accesat: 29.08] Disponibil: [Where Millennials end and Generation Z begins | Pew Research Center](#)
3. NICOLA, I. *Tratat de pedagogie școlară*, București: Aramis, 2003. ISBN973-8473-64-0.
4. BETTELHEIM, B. *Psihanaliza basmelor*. București: Editura Univers, 2017. ISBN 978-606-771-092-2.
5. Von FRANTZ, Marie-Louise, *Interpretarea basmelor*. București: Editura Trei, 2019, ISBN 978-606-40-0534-2.